

Notes

Els 250 anys de la Creu Alta

Jordi Torguet Colet / jtlolamiau531@gmail.com

Antecedents

194

A mitjan segle XVI, el ja existent municipi de Terrassa estava format per 363 masos o cases, 237 a l'incipient nucli urbà, al voltant de l'antic "castell-palau". La resta estaven disseminats en "parròquies" com la de Sant Pere de Terrassa, Sant Vicenç de Jonquieres i d'altres. D'aquestes es tenen dades de la seva existència en documents datats des del segle X.

La diferència quantitativa, pel que podem saber, no sembla que es tingués en compte en aquells temps a l'hora de gestionar l'òrgan administratiu i judicial del municipi, per la qual cosa, el 9 de març de l'any 1562, s'hagueren d'establir unes capitulacions segons les quals es dividí aquell municipi en dues parts: la vila pròpiament dita, el nucli urbà, i la resta del terme, "forana". Des d'aquell dia existí com a tal el "terme" de Sant Vicenç de Jonquieres, una part del qual –qualificada com a *parròquia*– l'any 1700 fou el nou municipi de Sant Pere de Terrassa.

Aquella part forana pertanyia a la sotsvegueria del Vallès i, en conseqüència, a la vegueria de Barcelona. Aquesta era la divisió territorial d'aquella època. Amb el temps, a principis del segle XVIII, tot això es va anar desfasant i fent-se antiquat, i es van crear dificultats per a les tasques dels "veguers", que l'administraven.

L'any 1706, en ple conflicte successori a la península, ja hi hagué un "síndic" de Sabadell que demanà la segregació de Sant Vicenç de Jonquieres i dues parròquies més, per agregar-les al seu terme municipal. Això topà amb l'oposició dels afectats i començà, si és que abans ja no existia, un llarg període de desavinences.

Aquella guerra del 1714 acabà malament per a aquestes terres, sobretot per a la vila de Terrassa, i desaparegueren, cremats o espatllats, bona part d'aquells antics edificis: el cadastre de l'any 1717 donà la la-

mentable xifra de 73 cases cremades i 19 d'inhabitables a la vila urbana; les masies foranes tingueren una millor sort.

Amb el Decret de Nova Planta aparegueren les figures dels "intendents i corregidors" i, amb aquests, les contribucions urbanes, els arbitris i també els privilegis. El món rural no s'adaptà mai al tema i s'afegí aquesta nova política als problemes habituals de les reorganitzades viles. A sobre, els abusos militars empitjoraren les coses i els *nous* temps no foren de cap progrés per a la llavors poca gent de la parròquia de Sant Vicenç de Jonquieres.

Sant Vicenç de Jonquieres

Encetat el segle XVIII, el terme de Jonquieres estava configurat per un conjunt de masos habitats, compostos pel seu edifici principal o masia i les terres de l'entorn, amb només alguna o altra "torre", o molins específics, i una *església parroquial* amb el cementiri respectiu.

Hi ha esments de l'època amb noms que encara perduren, si més no en el nomenclàtor actual:

Can Borgonyó Can Català	Can Puiggener Can Rull	Mas Vallhonrat Molí de l'Amat (encara actiu)
Can Domènec	Can Salvi (o Can Casamada)	Molí d'en Font
Can Manent	Can Vilar	Molí d'Eulàlia Sallent
Can Moragues Ca n'Oriac Can Pagès	Mas Canals Mas Llobet Mas Perelló	Torre del Canonge Torre d'en Feu Torre de Reart...

També ens poden resultar significatius, o almenys familiars, els noms dels terratinents d'aquells anys: Pau Torras, Francesc Feu, Jaume Domènech, M. Perelló, Joan Borgonyó, Josep Oriac, Joan Barata, C. Moragues, Melcior Vilar, V. Manent, Josep Domènec, Salvador Pagès, Joan Matas, Joan Amat, Josep Puiggener, Antoni Font, C. Rull i més d'un centenar de petites propietats rurals, de sabadellencs majoritàriament.

Tots aquells personatges visqueren un segon conflicte amb la vila de Sabadell també conegut avui dia, en dates de l'any 1719, després del qual es va establir una mena d'acord perquè no s'edifiqués cap edifici a la "plana de la Creu Alta", molt propera a la veïna vila de Sabadell.

De totes maneres, a alguna d'aquelles masies ja s'hi feia comerç (de vi principalment) i els sabadellencs ho aprofitaven pels avantatges econòmics que aconseguien *sortint* de la vila.

El tema s'aguantà per la quietud fins que, amb el temps, es va començar a edificar una mena d'hostal a dita plana i la cosa s'embolicà encara més.

L'Hostal de la Creu Alta

L'any 1745 s'inicià un altre plet, aquesta vegada contra uns pagesos de Jonquieres anomenats Francesc Torrella, Josep Borgonyó i Isidre i Carles Lluch, pare i fill. El primer ja feia anys que se les tenia amb el Comú de Sabadell i, en aquesta contínua batalla, va voler desobeir l'antic acord i va construir una mena d'hostal a la "plana de la Creu Alta", a l'esquerra, pujant, del camí ral de Manresa, l'actual carrer Major.

L'hi varen fer enderrocar, però l'any següent l'havia aixecat de nou i l'enrenou augmentà, amb episodis d'armes i presons, que finalitzaren en un nou enderroc, de manera que no es conservà encara cap edificació al lloc.

El 18 de juny de 1749 s'inicià un altre plet, la sentència del qual aquesta vegada fou més permissiva. Es permetia parcel·lar els terrenys de la Creu Alta, però no edificar-hi; concretament deia:

"[...] los Regidores de la referida parte forana tienen derecho i libertad de tener en el paratge i lugares que acomode de sus terminos i parro-

*quias, carnisseria, panaderia, mesón, taberna i tienda o gavela; bien entiendo que en el mesón no pueda venderse vino, aguardiente, ni otros liquores, como tampoco viveres o comestibles, sinó a los pasageros o viatjantes que hisieren alto en el i se hospedaren allí mismo, i que la taberna se situe i coloque en paratge que destine el Cavallero Governador i Subdelegado de la Ciudad de Mataro [...]"*¹

Transcripció literal en què es pot veure la "claredat" del que es permetia i del que no, segons es volgués entendre. D'aquesta sentència es motivà el creixement definitiu del poble de la Creu Alta. El primer comerç públic no fou una carnisseria, sinó directament una taverna.

El cas és que Francesc Torrella es va animar i en poc temps va continuar comprant diverses terres del terme de Jonquieres. L'any 1766, però, sobrevingué la seva mort i el seu hereu, dos anys després, va vendre aquestes propietats a Francesc Dinarès, que es va convertir, amb el seu fill, en el propietari dels terrenys on s'acabaren edificant les primeres cases de la que amb el temps seria la Creu Alta que avui coneixem.

El 2 de febrer de l'any 1772

En data oficial del 2 de febrer de 1772 es van establir formalment, segons indiquen les escriptures pertinents, en diferents parcel·les dels Dinarès, uns tals Josep Camps Sales, Pere Joan Moner, Francesc Figueres Balasc, Francesc Berenguer Cardús i Miquel Salomó Jové, tots provinents de Sant Julià d'Altaura (una de les altres parròquies de Sant Pere de Terrassa). D'aquest mateix terme també altres vingueren a raure al *caseriu* que es va crear al voltant de l'encreuament de camins en què, des del camí ral de Manresa, començava el camí cap a Castellar del Vallès, "on des de feia molts anys hi havia una creu de terme molt alta..."² Aquests altres foren Isidre Figueres Urpinyà, Joan Viver Corbera i Carles Pedrós.

1 David LAUDO CORTINA, "La Creu Alta - Jonquieres - Sant Pere de Terrassa: un terme desaparegut", Sabadell: BEC, Fundació ARS, 2005 (AHS. Resolucions, volums 10 i 15).

2 David LAUDO CORTINA, *op. cit.*, p. 120 (original: AHS. Fons Notarial, E285, 286, 288, 301, 308 i 309).

La llegenda de Can Camps

Joan Montllor, historiador popular, recollí una llegenda sobre la qual identificà *la primera casa de la Creu Alta*, que no és segur que aquesta fos real, però que coincideix amb les dades conegudes i podria haver estat aproximadament així. Deia:

“Tots els vells de la Creu Alta que he conegut deien que la primera casa del poble era «Can Camps». Però, per explícita i suggestiva, la tradició de la mateixa família que tinc recollida directament fa molts anys...

“Diu que el fundador estava de masover al Mas Canals de Sant Julià i que des de la casa venia molts dies a vendre a la plaça de Sabadell. Amb això sentí el desig d’atansar-se a la vila i comprar un tros de terra a la Creu Alta, tocant al camí de Manresa.

“De primer, que devia ser més ençà de 1750, hi feu una barraca per deixar-hi el que algun dia sobrava de la venda i per a soplug, mentre seguís estant a Mas Canals. Però l’autoritat de Sabadell li feu tirar a terra, al·legant que hi faria un hostel o que hi vendria en perjudici de la vila.

“Més tard tornà a edificar i novament volgueren privar-lo de continuar l’obra. Aleshores s’aconsellà:

–“Us veieu en cor de cobrir en una nit?”

–“Si tant convé, per què no?” –va dir ell.

–“Doncs bé, –li digueren– una nit cobriu el cos; de bon matí hi pareu un llit, hi poseu una taula i dues cadires al menys, hi pengeu una penca de cansalada i feu un foc a la llar que improvisareu. I quan els de Sabadell se n’adonaran la cosa ja serà feta i vosaltres haureu pres plena possessió de casa vostra.

“I així ho va fer, seguint al peu de la lletra el consell.

“L’endemà corregué per la vila que al camí de Manresa tornaven a fer-hi obres. L’autoritat hi hagué d’anar per inspeccionar què s’hi feia i, en veure que la casa estava parada i que hi havia foc a la llar, digué: “En tornem-nos-en, que res ja no podem intentar per oposar-nos a això que ja està fet. Ben restablerts estan aquesta gent a casa seva”.

“Després d’això, en Camps acabà la casa, hi construí el forn i deixà la masoveria per venir-hi a viure.”³

Uns quants anys després, el 20 d’abril de 1797 s’esta-

3 David LAUDO CORTINA, *op. cit.*, p. 124

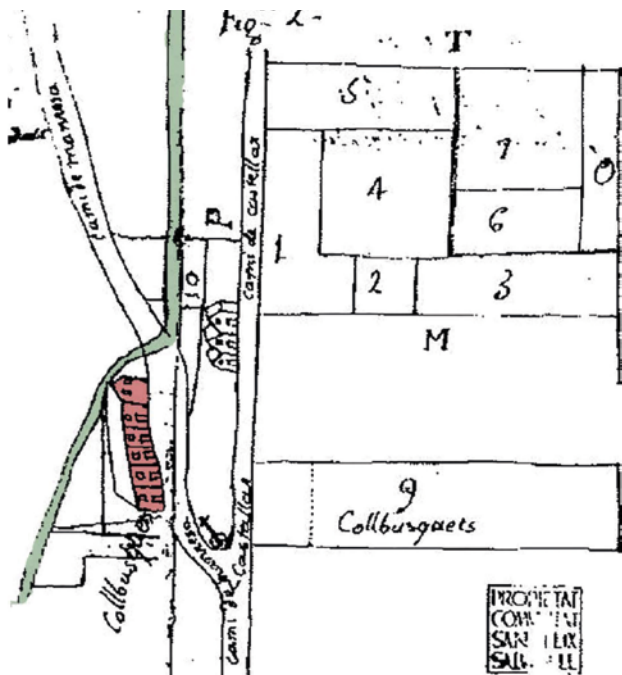

Figura 1. Dibuix de les primeres cases que es van escripturar a la “plana de la Creu Alta”, al camí ral de Manresa, entre l’encreuament on hi havia la creu i una mica més amunt, abans del rec que baixava cap a la Riereta. Extret de: Llibre del Benefici de Sant Antoni Abat, 1789-1854 (AHS. Fons privats. Comunitat de Preveres de Sant Feliu).

El nom amb què actualment coneixem aquestes terres de Sant Vicenç de Jonqueres –la Creu Alta– es deu a aquella creu de terme “alta” que hi havia en aquell lloc, on encara avui es conserva una creu de terme, a la plaça de la Creu Alta.

Després d’aquestes primeres set o vuit cases, cap a l’any 1789 ja es coneixien una desena més de propietats edificades. Més dues d’afegides el 1797, amb pagesos vinguts ja des de Castellar del Vallès i de Sabadell mateix.

D’aquelles primeres cases amb prou feines se’n conserva cap avui dia. Eren a l’actual carrer Major, entre els números 43 i 55. Quasi totes han estat enderrocades o reformades; només podem endevinar on eren, mentre encara es mantinguin, als números 45 i 47; per cert, aquesta darrera és la casa més estreta de tota la ciutat.

197

Figura 2. En aquesta antiga fotografia sí que s'identifiquen aquelles primeres cases, d'esquerra a dreta. El desviament de les aigües pluvials que les encaminava cap a la Riereta, baixant per l'actual carrer de Dinarès (que rememora precisament aquell antic propietari que va vendre aquelles parcel·les), encara avui es conserva; fou el límit de la primera. Les següents es van construir bo i compartint la paret mitjanera. A principis del segle xx quasi totes conservaven encara la imatge arquitectònica del segle XVIII, any 1924. Autor: Francesc Casañas Riera (AHS. CL03616).

bliren a la partida de Jonqueres denominada “plana de la Creu de la Mà” un parell d’industrialistes “fabricants de paños”, en un punt separat de les muralles de Sabadell per l’anomenat camí que ronda la vila. Actualment aquestes terres les podem ubicar a la banda de ponent de la via de Massagué.

Un any més tard, l’Ajuntament de Sabadell els prohibí, sota pena de 25 lliures, de construir qualsevol mur que tanqués el terreny i l’edificació de “les oficines *necessaries per sas fabricas*”.

L’argument de l’Ajuntament era el mateix que ja havia utilitzat en els plets contra aquell hostal de la Creu Alta: “[...] no podria tenir lloc la construcció de cases, ni altres edificis en lo referit terreny per no so-lament en notable perjudici de los propis que gosa la

referida Vila y los varios excessos que se cometerian sens que la Justícia de la citada Vila de Sabadell pogués providenciar per ser lo referit terreny fora de la jurisdicció de la mateixa Vila”.

Finalment s’arribà a una concòrdia, en la qual el propietari, Joan Fontanet, i els fabricants establerts, prometien “[...] no edificar en el terreny establert ara ni més endavant re que no sigui per manufactures de les fàbriques de panyos i tenir custodiada la palla. Ni llogar ni habitar ni dormir cap persona. No vendre ni permetre vendre gra, comestibles ni re que perjudiqui els propis de la Vila [...]”.⁴

4 David LAUDO CORTINA, *op. cit.*, p. 125 (original: AHS. Fons Notarial, E285, 286, 288, 301, 308 i 309).

Figura 3. Imatge recreada de com era l'antiga creu tan alta, rodejada aquí ja de moltes edificacions del nucli urbà de la Creu Alta. Oli sobre tela, propietat de la família Galícia-Marcet.

Amb això, aquests establiments de “la Creu de la Mà” serien de caràcter industrial, mentre que les cases de més amunt, en els terrenys de Francesc Dinarès, podien ser residencials. En ambdós casos, directament o indirectament, la proximitat de Sabadell hi jugà un paper determinant i condicionant, com tots els anys anteriors i també els posteriors.

Afirmar, però, que, si la vila de Sabadell no hagués estat propera a la Creu Alta, el seu nucli urbà actual no s’hauria format aleshores, no seria prou encertat. Els Dinarès, a diferència d’en Torrella, no tenien cap interès a perjudicar la vila propera. A més, paral·lelament a la formació del nucli de la Creu Alta, la mania persecutòria de Sabadell, fonamentada en els seus problemes econòmics d’ordre intern que encari-

en la vida dels seus vilatans, també anava contra altres parròquies, com la de Sant Esteve de Castellar o la de Sant Joan de Matadepera.

En qualsevol cas, d’aquí sorgí el que actualment és el barri més antic de Sabadell, ciutat a la qual pertany avui dia per tota una altra història, continuadora, això sí, de l’antic tema dels arbitris, dels “burots” i... dels *tallarets*.

Aquells inicis ens apunten que aquelles famílies repoblaren el que esdevingué un poble en sí, amb la seva pròpia idiosincràsia, que encara perdura. D’ells, dels seus descendents, sorgí la dita popular, o el més aviat joc de paraules (cognoms creualtencs), que proclama: “De Camps, Creus i Figueres, n’és tot el poble de Jonqueres”.

El nucli urbà de la Creu Alta

A partir de finals del segle XIX, la història de Jonqueres es desenvolupa en paral·lel a la de Sabadell.

Ja quan, el 1852, Sabadell aconseguí segregar part de la parròquia de Jonqueres i agregar-la al seu terme, nasqué la nova parròquia de “la Puríssima”. Això inicià un cert declivi de la de Sant Vicenç.

Des dels no gaire més de 100 habitants de la Creu Alta del segle XVII s’havia passat a més de 1.200 a mitjan segle XVIII. El 1904, Sant Pere de Terrassa tenia prop de 4.500 habitants, dels quals 2.737 residien a Sant Vicenç de Jonqueres, o sigui, gairebé tots on ja tothom anomenava “la Creu Alta”.

Aquest espectacular nombre d’habitants a l’antiga part forana del municipi motivà la creació de la co-regidoria municipal de la Creu Alta, on es duïen a terme les gestions administratives i jurídiques del poble.

Així mateix, va caldre fer una nova ampliació del cementiri de Jonqueres, al costat de l’ermita supervivent de l’antic monestir, i les antigues tombes es veïren absorbides per llargues fileres de nínxols.

L’increment demogràfic va anar fent de la Creu Alta el primer nucli urbà de la parròquia de Jonqueres. Això es traduí en un seguit d’actuacions urbanístiques, com l’obertura de nous carrers i l’edificació de nous habitatges. Les eixamples s’estengueren a banda i banda del carrer Nou (actualment l’avinguda de l’Onze de Setembre) i pel cantó esquerre de la carretera de Prats de Lluçanès, que es consolidà en definir-se com un dels principals eixos d’expansió del poble de la Creu Alta.

S’hi construïren cases molt senzilles i petites, d’un sol cos, per als treballadors i jornalers que vivien al poble. En general, hi predominaven les edificacions de planta baixa, però també n’hi havia d’altres que tenien un pis. Algunes eren plurifamiliars, amb un habitatge a cada planta. Avui dia, pels primers carrers del barri encara se’n pot reconèixer alguna.

Aquest augment de la població va obligar a donar alguns serveis bàsics, com l’aigua, que alimentava la font de la plaça de la Creu Alta, on anaven molts veïns a omplir els càntirs i les galledes. També es van fer esforços per tal de fomentar l’escolarització, amb l’habilitació (el 1861) de dos locals i la designació de sengles professors: un mestre per als nens i una

mestra per a les nenes. Moltes famílies, però, es veïen obligades a posar a treballar els fills en edats molt primerenques, la qual cosa provocava un elevat absentisme escolar i un analfabetisme endèmic.

Cap a finals de segle va arribar l’enllumenat de gas: primer a les fàbriques, que van poder organitzar els torns de nit, i, posteriorment, a les cases del carrer Major.

Una nova actuació emblemàtica fou l’esmentada edificació de la nova església, la de Sant Vicenç de Jonqueres, igualment, que substituï l’originària, situada a prop del riu. El primer intent va tenir lloc a finals de 1850. Va ser impulsat per alguns habitants del nou veïnat, que es queixaven de la gran distància que els separava del temple i dels inconvenients que això els generava. El projecte, obra de l’arquitecte Josep Simó, no va, però, tirar endavant. El 1886, i després de molts anys de silenci, es va aprovar la proposta definitiva, presentada per l’arquitecte Joan Abril. El nou edifici, de mides reduïdes i format per una única capella, s’alçà davant mateix de la creu, en uns terrenys cedits per Joan Margenat. Les obres foren dirigides pel mestre d’obres Gabriel Batllell. El 1889 el temple ja estava acabat. La consagració es va fer efectiva l’any 1907.

L’any 1886 s’havia col·locat la primera pedra de la nova església de la Creu Alta. Tres anys més tard havia estat inaugurada. Tot el material litúrgic va ser traslladat des de l’antiga església de Sant Vicenç de Jonqueres, situada (encara avui) a prop del riu Ripoll, massa allunyada de les cases que formaven el nou poble de la Creu Alta. L’antiga ermita continua sent considerada part de la història del barri i se’n reivindicava la conservació amb la celebració d’un aplec que cada any el veïnat celebra el darrer cap de setmana de setembre.

Molta informació antiga, referent a Sant Vicenç de Jonqueres, es conservava a la parròquia, però es va perdre tota pràcticament en destruir-se durant la Guerra Civil espanyola. De tot el que actualment podem recordar de l’antiga Jonqueres en podem donar gràcies només a la transmissió oral del poble de la Creu Alta.

Sí que hi ha constància, però, dels trets fonamentals que figuren a altres registres, coma ara el fet que, durant la dècada de 1850, es van iniciar les obres del

ferrocarril que unia Barcelona i Saragossa i de les carreteres de Prats de Lluçanès i de Montcada. A les aca-balles del XIX sabem que es va començar a treballar a la de Matadepera.

Durant aquest segle XIX, i molt especialment du-rant els darrers anys, tot coincidint amb la crisi de la fil·loxera, la Creu Alta va rebre una allau de nous ha-bitants. Tots eren d'origen català i la majoria proce-dien del camp. En un primer moment es posaren a treballar al sector agrícola local, molt potent encara, i, més tard, com a jornalers que alternaven les feines del camp i les de les fàbriques. Les dones i la canalla es convertiren en mà d'obra barata per al sector tèxtil de Sabadell.

200 L'agricultura, però, va continuar mantenint un pes econòmic important. D'aquesta època cal destacar, sobretot, l'expansió de la vinya, que convertí Jonque-res en una destacada zona productora de vi. Aquest fenomen s'intensificà durant la segona meitat del se-gle XIX com a conseqüència de la mort dels ceps fran-cesos, víctimes de la fil·loxera: un petit insecte que n'atacava les arrels fins a matar-los.

Això fou així fins que van arribar les grans malu-res de finals de segle: el míldiu i, sobretot, la mateixa fil·loxera (entorn de 1890), que estroncaren aquesta dinàmica i provocaren una crisi agrícola sense prece-dents. La introducció d'una varietat americana de cep, immune a la plaga, va permetre la recuperació de la vinya i el manteniment de l'agricultura local.

El comerç va ser una altra activitat en expansió, animada pel dinamisme vitícola i el creixement de la població. Això explica la forta especialització del sector en la comercialització, tant a l'engròs com a la menuda, de vins i aiguardents (bodegues, tavernes, etc.), d'una banda, i de productes de primera necessi-tat (carnisseries, comestibles, fleques, etc.), que ve-nien a preus més econòmics que a Sabadell, de l'al-tra. Aquesta oferta es complementava amb la d'altres béns i serveis propis de l'època, com espardenyeries, barberies, etc.

També la indústria va experimentar transforma-cions notables, arrossegada per l'impuls de Sabadell. Molts empresaris van aprofitar els molins que hi havia al costat del riu Ripoll per instal·lar-hi petites fàbri-ques i tallers tèxtils que utilitzaven l'aigua per moure les seves màquines (cardes, telers, etc.). L'arribada de

noves energies (vapor, gasogen i electricitat) va ani-mar moltes empreses a traslladar-se a la part cone-guda com "la plana de la Creu Alta", on hi havia sòl disponible i bones comunicacions. Una altra indústria important, i molt arrelada, fou la fabricació d'obra cuita per a les noves edificacions de Sabadell i de la mateixa nova població de la Creu Alta.

L'agregació del 1904

Només hi faltà culminar un gran projecte: un ajunta-ment a la gran plaça de la Creu Alta. Era el 1904; tot estava a punt per construir-lo i la Creu Alta tirava més fort que mai. Però el 12 de març d'aquell any, el poble de la Creu Alta va saber que era un barri de Sabadell. Els diputats a Corts, Alfons Sala de Terrassa, monàr-quic, i el republicà Francesc Pi i Arsuaga, de Sabadell, fill de Pi i Margall, s'havien repartit el terme de Sant Pere de Terrassa en el Congrés dels Diputats de Ma-drid. El poble de la Creu Alta va sucumbir víctima dels interessos polítics.

El més lamentable no fou en si el fet de l'agrega-ció de la Creu Alta a Sabadell, sinó la forma en què es va planejar, elaborar i executar, d'amagat i amb en-ganys, i d'esquena de les poblacions afectades.

L'1 de juliol de 1904, la Creu Alta passà a ser formalment el primer barri annex al nucli urbà de Sabadell, que consolidà substancialment així la seva categoria de ciutat, obtinguda el 1877.

Després, de totes les promeses que va fer el con-sistori de Sabadell al nou nucli agregat, tan sols en resten uns lligalls a l'arxiu d'aquesta ciutat, però no pas els fets.

Del municipi de Sant Pere de Terrassa no en que-dà res a partir d'aquella maniobra. Abans, el 1830, ja se'n separà Vallparadís, que passà a formar part de Terrassa. Més tard, el 1848, foren les parròquies de Santa Maria i Sant Martí les que s'incorporaren defi-nitivament a Viladecavalls, mentre que Sant Quirze també aconseguí la seva separació i esdevingué un municipi de ple dret. Finalment, el 1852, Sabadell s'apropià de l'agregat de Jonqueres i estengué el seu perímetre fins a l'anomenat reguerot d'en Salt (actual ronda de Zamenhof).

Però la resta que va quedar fins al 1904 encara era molt llaminera per als interessos particulars dels es-

Figura 4. Joan Picañol i Aldavert (Monistrol de Calders, ? d'agost de 1855 - Sabadell, 4 de març de 1931) fou un forner, propietari de terres i el darrer alcalde de Sant Pere de Terrassa.

Figura 5. Alfons Sala i Argemí, primer comte d'Egara (Terrassa, 16 de juliol de 1863 - Barcelona, 11 d'abril de 1945), fou un enginyer industrial, advocat i polític català. Fou president de la Mancomunitat de Catalunya, designat pel dictador Miguel Primo de Rivera, entre 1924 i 1925, any que es va dissoldre.

Figura 6. Francesc Pi i Arsuaga (Madrid, novembre de 1865 - Madrid 19 de març de 1912) fou un dramaturg i polític republicà madrileny, fill de Francesc Pi i Margall.

mentats polítics. Sabadell, només per la seva part, va guanyar uns 3.000 nous habitants, unes 50.000 pessetes anuals en concepte d'impostos i nous terrenys per urbanitzar i edificar, tot doblant la seva extensió territorial.

El 15 de gener de 1903 va ser escollit per unanimitat com a nou batlle de Sant Pere de Terrassa el veí de la Creu Alta Joan Picañol i Aldavert. D'ideologia republicana federal, seria, al capdavant, el darrer alcalde del municipi de Sant Pere de Terrassa, però el seu nom perviu encara avui en un dels carrers de la Creu Alta.

Substituïa en el càrrec Pere Parellada i Solà, que feia unes setmanes que havia mort. Havia estat el primer i més ferm defensor de replantar les nombroses vinyes del terme després de la fil·loxera, que tant perjudici havia causat a un municipi essencialment agrícola i dedicat en gran part al cultiu de la vinya.

El nou alcalde presidia una corporació municipal integrada també per un secretari, dos tinents d'alcalde, dos síndics i dos regidors. De tots ells, set ja eren

veïns de la Creu Alta, quatre eren de Sant Pere i un de Sant Julià d'Altura. L'Ajuntament estava format per tres comissions: Foment, Governació i Hisenda.

El 26 d'abril de 1903 hi va haver eleccions legislatives a les dotze corts constituents i el triomf dels republicans va ser esclatant al Districte de Sabadell i també a la Creu Alta, malgrat que els cacics locals van fer tot el possible per a què no fos així.

El 6 de juliol següent es va presentar a les Corts el projecte de llei promogut per Alfons Sala, primer comte d'Egara, amb l'assentiment de Pi i Arsuaga.

Volien resoldre l'esdevenidor de la Creu Alta i de la resta del terme municipal de Sant Pere de Terrassa segons els seus interessos electorals. D'una banda, reduir les possibilitats del republicà Roca i Roca al Districte de Terrassa i consolidar, per tant, Sala i, de l'altra, enfortir les opcions de Pi i Arsuaga al Districte de Sabadell, en detriment de la candidatura conservadora dels Turull, que segurament també podien fer ombra a Sala en les seves aspiracions de lideratge comarcal i d'influència a Madrid.

El 16 de març de 1904, les Corts van aprovar la Proposició de Llei de l'agregació i sabem també que Sala, “[...] amb reserva i en silenci va modificar el seu anterior projecte en forma lesiva també per als interessos de Sabadell i va realitzar una veritable tupinada parlamentària, incloent a l'ordre del dia la proposició i aconsellant que per sorpresa fos aprovada pel Congrés”.⁵

Així explicava la premsa de l'època aquella actuació poc correcta del diputat monàrquic per Terrassa, sens dubte el principal interessat en l'agregació. S'hi va veure afectada fins i tot la població de Sant Cugat, però ningú hi va poder fer res un cop es va consumir tot.

El 5 d'abril va quedar derogat el Decret Llei de Carles IV, oficialitzat definitivament el 1800, que autoritzava el naixement del municipi de Sant Pere de Terrassa. Una setmana després, a la sessió pública municipal dels dimarts, a la qual va assistir un públic nombrós de tota la ciutat, el consistori de Sabadell, presidit per l'alcalde accidental Joaquim Cladellas Trescens, es va donar per assabentat de la llei publicada sobre l'agregació de la Creu Alta a Sabadell.

El 30 de juny, el governador civil de Barcelona, Juan Sánchez Guerra, va rebre la comunicació del ministre de Governació en la qual se l'informava que l'endemà, primer de juliol, l'agregació era efectiva.

La comunicació també convocava per última vegada l'Ajuntament de Sant Pere de Terrassa per dissoldre'l.

D'altra banda, i segons el precedent jurídic que havia assentat el Reial Decret del 20 d'abril de 1897, que va permetre a Barcelona agregar-se diversos pobles de les rodalies (Sarrià, Sant Gervasi de Cassoles, Horta...), en els deu anys següents s'anirien unificant de manera progressiva els impostos i els consums, atès que, com s'ha explicat, els de Sant Pere de Terrassa eren diferents dels de Sabadell i de Terrassa.

Mentre els propietaris rurals de les parròquies de Sant Vicenç de Jonqueres i de Sant Julià d'Altura estaven satisfets, els comerciants de la Creu Alta s'enfilaven per les parets, perquè amb l'agregació s'esborrava la línia fiscal que els permetia competir avantatjosament amb els comerciants de Sabadell.

Durant la sessió municipal del 8 de juliol de 1904, es van incorporar a l'Ajuntament de Sabadell, com a nous regidors, l'alcalde de Sant Pere de Terrassa, Joan Picañol, i el regidor d'Hisenda del municipi desaparegut, Albert Ferrer i Fargas. Per votació secreta de la corporació sabadellenca, Joan Picañol va ser nominat per unanimitat sisè tinent d'alcalde i membre de la Comissió de Governació; Albert Ferrer va quedar adscrit a la Comissió d'Hisenda del consistori. El regidor de Sant Pere de Terrassa Jaume Prat va passar a formar part del consistori de Terrassa.

La partició del terme municipal de Sant Pere de Terrassa va comportar per a Terrassa un increment de 425 edificis i 1.265 habitants. Per a Sabadell, l'agregació d'una part de la parròquia de Sant Julià d'Altura i de la totalitat de Sant Vicenç de Jonqueres (la Creu Alta) va implicar la incorporació de 767 edificis més i 3.050 habitants nous al cens de la vila, que anualment aportaven unes cinquanta mil pessetes a la hisenda municipal en concepte d'impostos. Aquest, però, no fou tot el benefici assolit.

Sabadell i Terrassa van incrementar les recaptacions per consums i així van millorar les seves justetes finances. La població de Sabadell, que entre el 1900 i el 1903 només havia crescut en 81 persones i havia arribat als 23.375 habitants, va superar a partir d'aleshores, segons consta en el cens de 1905, els 26.000 habitants.

L'activitat econòmica de Sabadell va incrementar-se notablement. Aquella agregació va comportar que en les noves xifres globals de l'activitat econòmica sabadellenca hi hagués un augment del pes del sector agrari. Aquesta ampliació del terme municipal va representar per a Sabadell incrementar en un 83% el que la localitat pagava de contribució rústica, és a dir, que la ciutat quasi va doblar la importància d'aquest sector productiu en incorporar una part d'un municipi amb un pes encara molt important de les activitats primàries.

Amb la integració de les esmentades parròquies, Sabadell va incorporar al seu terme un bon nombre de masies amb importants explotacions agràries; Ca n'Arguelaguet, Ca n'Ustrell, Ca n'Oriac, Can Deu, Can Borgonyó o Can Llong en són bons exemples.

Però una de les riqueses més importants de les quals passava a ser propietari Sabadell es trobava –i és encara

5 Manel CAMPS i BÓSSER, “La Creu Alta, un poble convertit en barri”, p. 44, 2009 (original: *Revista de Sabadell*, 16 de març de 1904).

Figura 7. L'antiga creu de la Creu Alta està exposada avui al Museu d'Història de Sabadell. S'hi fa la referència següent: "Aquesta creu va ser encarregada pel Comú de la Vila, l'any 1745, amb la finalitat de marcar el límit del terme de Sabadell amb el de Jonqueres. És una creu de pedra de braços octogonals amb els extrems trilobulats; té adossat un Santcrist de plom amb corona i tres claus. Està disposada sobre una columna de pedra amb capitell i fust octogonals. L'any 1904 amb l'agregació de Jonqueres a Sabadell va perdre la seva funció, però seguí al seu lloc fins el 1933 en què, durant uns aldarulls, la van tirar a terra. Uns veïns de la plaça en recolliren els trossos i la portaren al Museu de Sabadell, on es recompongué i s'instal·là en una de les sales. L'any 1970, amb la remodelació del museu, és traslladà al pati fins que l'any 1987 es reinstal·là a la plaça de la Creu Alta; però l'any 1997, atesa la seva fràgil conservació, es decidí retirar-la de la plaça per restaurar-la i al seu lloc es col·locà la rèplica que hi ha ara, obra de l'escultor Àlex Masalles". La creu original torna a estar exposada actualment a les sales del Museu. Fotografia: Isabel Argany (MHS).

avui— en el subsòl del que va ser el terme de Sant Pere de Terrassa: l'aigua. L'aquífer existent proveïa històricament la ciutat a canvi dels pagaments corresponents als seus propietaris. La mina que proveïa, des de l'antic embassament de Ribatallada a Sant Julià d'Altura, i les mines de Can Llong i de Terrassa, totes pertanyents al municipi desaparegut, asseguraven el subministrament d'aigua necessària; la seva integració al terme municipal va contribuir a reduir els conflictes d'interessos entre propietaris, compradors i arrendataris.

La desfeta s'havia produït. El 1905 es va nomenar un "alcalde de barri" per a la Creu Alta; es va modificar el cens electoral de Sabadell i l'antic escorxador de Sant Pere de Terrassa va ser convertit en alberg per a pobres desvalguts.

Aquell any també es va signar l'acord pel qual l'Ajuntament de Sabadell es comprometia a pagar les despeses de la Festa Major de la Creu Alta. El pacte va ser formalitzat el 22 de maig per Joan Picañol i Pau Bonet, l'alcalde de barri, i l'import assignat era de cinc-centes pessetes anuals.

El 1906 es va instal·lar a l'antic edifici de l'Ajuntament de Sant Pere —actual barri de l'antic poble de Sant Pere de Terrassa— la seu de la Zona Militar 63, del partit judicial de Terrassa. Actualment es conserva aquell edifici per a usos socials.

El 25 de juny de 1909 es va senyalar la línia divisòria i l'emplaçament de les fites corresponents. El 1934 es revisaren. Encara en resten algunes avui dia, ja que els límits municipals, per a aquesta part comuna, s'han conservat gairebé íntegres fins ara.

D'aquesta manera es clogueren cinc segles de plets i disputes entre Sabadell i Terrassa per les terres de la part forana, més endavant municipi de Sant Pere de Terrassa.

La Creu Alta de "Sabadell"

La història de la Creu Alta al segle xx, quan ja el terme era una part de Sabadell, ha transcorregut localment com ho ha fet generalment a tot aquest país. Hi ha hagut èpoques de tot: des de bons temps, relativament feliços, fins a llargues temporades fosques, producte de quasi mig segle de fèrria dictadura que s'aguantà fins a la mort del militar rebel que s'autoatorgà el govern després d'una guerra civil amb un milió de morts.

Després han anat venint anys de millores de tota mena en funció del deteriorament anterior, que feren evident la necessitat del progrés a partir d'unes condicions tan mínimes. El segle xx ha estat una centúria de grans contrastos i, a la fi, de grans canvis, que han portat la nostra societat a un estat totalment diferent del d'aquelles generacions anteriors. A la Creu Alta també ha estat així aquest segle ja passat. No ha estat aquest barri cap excepció respecte a com han anat les coses a Espanya, a Catalunya i a Sabadell.

A l'antic Jonqueres, tots aquests anys després que s'integrés a la ciutat han transcorregut amb un constant paral·lisme amb els esdeveniments històrics de l'època, variants i amb constants convulsions. La història, fins avui, és ja més coneguda per tothom, en tal que contemporània.

204

Els anys de la Creu Alta

De tota la història d'aquest avui barri, els darrers 250 anys són testimoni del seu desenvolupament urbà com a nucli habitat creat a l'entorn d'aquella antiga –i alta– creu de terme.

El poble, conegut amb el nom de Sant Vicenç de Jonqueres, ja existia molt abans i el seu bressol, el Monestir de Jonqueres, farà un miler d'anys que es construí prop dels joncs del riu Ripoll. D'això se'n té constància documentada, però de presència humana a la “plana de la Creu Alta” darrerament se n'ha trobat constància també d'època visigòtica i, fins i tot, ibèrica.

El veïnat de la Creu Alta el que va commemorar el 2022 van ser els 250 anys del registre de les primeres cases que es van conservar –no es van enderrocar– al que avui és el nucli d'aquest barri. Per a tothom, avui dia, això és la Creu Alta: el primer barri diferenciat que, com a tal, tingué la vila de Sabadell. Nasqué el 1772 i deixà de ser un poble per convertir-se en un barri l'1 de juliol de l'any 1904.

Les arrels, doncs, s'han conservat i el tarannà propi també. Per això la Creu Alta està farcida d'entitats culturals pròpies, així com socials, esportives i juvenils. Totes s'han posat d'acord per a aquesta commemoració i cadascuna, *per se* o conjuntament amb altres, ha organitzat diversos actes de celebració aquests darrers mesos.

Els creualtencs i les creualtenques, coneguts com a “tallarets” i “tallaretetes”, estan orgullosos de la seva història. De tota, inclosos quasi 120 anys de *sabadellenquisme*, que no els han anat pas malament –van començar amb un gran engany, però després han estat profitosos per a tothom– i ara celebren uns i altres que el temps hagi passat en tal arrodonida quantitat. Com a sentit d'entitat pròpia, no obstant això, commemoren les seves coses.

Respecte del suposat malnom –*tallaret* o *tallareteta*–, s'han escrit i publicat diferents versions i punts de vista, alguns totalment extemporanis amb el moment en què es va “assignar”. Data de l'època d'enfrontaments comercials entre Sabadell i la Creu Alta; els vilatans menystenien amb aquest mot la competència que se'ls feia des de fora de la vila, fent referència a l'entredit ofici dels que *tallaven* carn –en aquella època no se'n deien carnisseries–, de manera que la paraula deriva de “tallar”, no de “tallers”, que aleshores encara no n'hi havia.

Això, però, és tota una més llarga història. Si es volen conèixer amb més detall, uns temes i els altres, hi ha tota una bibliografia, i més documentació, precisament publicada i promocionada des de les entitats culturals tallaretetes, o sigui, les de la Creu Alta. ●

Bibliografia

Manel CAMPS BÓSSER, *La Creu Alta, un poble convertit en barri*, Sabadell: Biblioteca d'Estudis Creualtencs, 2009.

David LAUDO CORTINA, *El Casinet de la Creu Alta (1896-1996)*, Sabadell: SC Colón, 1998.

David LAUDO CORTINA, *La Creu Alta, Jonqueres, Sant Pere de Terrassa: un terme desaparegut*, Sabadell: Biblioteca d'Estudis Creualtencs, 2005.

David LAUDO CORTINA, *Jonqueres i els seus orígens*, Sabadell: Fundació Cultural Jonqueres, 1987.

205

Jaume PONT BERTRAN, *El Centre Parroquial Sant Vicenç, motor cultural de la Creu Alta*, Sabadell: Biblioteca d'Estudis Creualtencs, 2002.

Jordi TORGUET COLET, *40 anys de l'Associació de Veïns de la Creu Alta - AVLCA*, Sabadell: Biblioteca d'Estudis Creualtencs, 2010.

Jordi TORGUET COLET, *Història de Jonqueres*, Sabadell: Biblioteca d'Estudis Creualtencs, 2022.

La Creu Alta, un barri ple d'història, Sabadell: Museu d'Història de Sabadell, 2004.

L'Art Sabadellenc [revista]

Diari de la Creu Alta (AVLCA)

Diari de Sabadell

Revista de Sabadell

Full de Jonqueres (Fundació Cultural Jonqueres)

... i algun altre paper. ●
